

ИЗМЕНЕНИЯТА НА ПАЗАРА НА ТРУДА В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЧНА КРИЗА И ВЛИЯНИЕТО ИМ ВЪРХУ СИСТЕМАТА НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО В БЪЛГАРИЯ

Иван Стефанов Иванов

Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

Катедра „Застраховане и социално дело“

e-mail: isivan@abv.bg

Резюме: Настоящата публикация изследва процесите на българския пазар, които протичат в създалата се извънредна ситуация вследствие на пандемичната обстановка, причинена от COVID 19. Търсенето на пътища и методи за формиране на пазарен модел на заетостта със социална насоченост е вече в завършен етап от това развитие и експертите отчитат, че този преходен период е продължил доста по-дълго от предвиденото и е отнел на България поне двадесет години.

Ключови думи: пандемия, COVID 19, заетост, политики.

JEL: I10, J00, J01, J08.

CHANGES IN THE LABOUR MARKET IN THE CONDITIONS OF A PANDEMIC CRISIS AND THEIR IMPACT ON THE HEALTHCARE SYSTEM IN BULGARIA

Ivan Stefanov Ivanov

D. A. Tsenov Academy of Economics

Department of Insurance and Social Security

e-mail: isivan@abv.bg

Abstract: This publication analyzes and explores the processes of the Bulgarian market currently taking place due to the emergency caused by COVID-19 pandemic.

The search for ways and methods of establishing a socially-oriented labour market model is already in the final stages of this development, and experts point out that this transition period has lasted much longer than expected and has taken at least twenty years in Bulgaria.

Key words: pandemic, COVID 19, employment, policies.

JEL: I10, J00, J01, J08.

Актуалността на изследваната тема е обусловена от това, че социалното управление играе все по-нарастваща роля в България. То практически засяга всички сфери от живота на обществото. Извършва се плавна модернизация на недостатъчно ефективната социална и политическа система на страната с помощта на програмно-целевия подход.

Всяка форма на човешка дейност е свързана с изпреварване на конкретни действия на осмислянето ѝ по някакъв начин, т.е. като определена

програма. Това е още по-важно, когато става дума за организация и координация на съвместни действия и дейности, управляване на съвкупната дейност в социалните общности, започвайки от най-малките и свършвайки с националните.

Обоснованите социални норми, решения и програми, съдържащи в себе си крайния резултат (целта), и способът за неговото достигане (методите и процедурите за дейност) дават възможност да се влияе върху процесите целенасочено, комплексно и систематизирано (Димова, 1997; Дулевски, 1992; Кусев, 1998).

Обект на изследването се явява системата за социална защита и обезпечаване заетостта на населението в България.

Предмет на изследването е оценка на изменението на пазара на труда в условията на пандемична криза и влиянието върху системата на здравеопазване в България.

Теоретико-методическите основи на изследването са свързани с прилагането на комплексен и системен подход. Комплексният (интердисциплинарен) подход изисква интегриране на социологическия, теоретическия, управленския, социално-икономическия и други аспекти, които от своя страна са свързани със системния анализ.

Методическа основа на изследването се явяват основополагащите идеи на български и чуждестранни автори по отношение спецификата на социалната ефективност в дейността на субектите на институционалното управление, в това число и органите на държавна власт. Изхождайки от тях, социалното управление се разглежда от позицията на системност, заключаваща се в регулиране отношенията между обекта и субекта на управление, като целенасочено въздействие върху социалната система с цел да се приведе нейното функциониране и развитие в съответствие с общественозначими цели.

Емпирична база. Освен теоретичните в проучването активно са използвани и методите за наблюдение и статистически анализ на социологическата информация.

Информационните източници, използвани в научно-изследователския проект, включват в себе си и архивни документи от Министерството на труда и социалната политика, Националната служба по заетостта, по-късно Агенция по заетостта, Националната служба за социално подпомагане, по-късно Агенция за социално подпомагане, Националния статистически институт, Националния осигурителен институт; документални източници и статистически материали на органите за социална защита и заетост, програми за социална подкрепа и заетост на населението в Република България, информационни материали от Министерството на труда и социална политика, Агенцията по заетостта, Агенцията за социално подпомагане, Националния статистически институт; социално-демографски данни за състава на населението, учащите се и студенти, професионално-квалификационната структура на заети и безработни лица в страната; материали от

социологически изследвания на основните категории трудово незаето население в трудоспособна възраст, резултати от експертни изследвания на ръководители и специалисти от органите за социална защита и службите по заетост; специална литература по темата на изследването, материали от средствата за масова информация, материали от конференции, съвещания, семинари и „кръгли маси“ по проблемите, анализирани в изследването. Значително място сред информационните източници заемат локалните наблюдения и впечатления, които в съчетание със статистическите материали и експертни оценки позволяват да се състави обективна картина на анализирания процес и да се изработи оптимален модел за измерване социалната ефективност от дейността на държавните служби по заетостта (Агенция по заетостта, дирекции „Регионални служби по заетостта“, дирекции „Бюра по труда“ и филиалите към тях).

1. Развитие и реструктуриране на заетостта в България

Намаляването на дела на индустрията в създавания БВП и в съвкупната заетост е закономерен процес и бележи прехода от индустриално към информационно общество. Тази кардинална промяна в структурата на националните икономики често се съпровожда с радикална промяна в професионалната кариера на заетите, с увеличаване на безработицата и бедността, с изостряне на социални конфликти. Преходът от индустриално производство към развитие на различните видове услуги е труден и често има висока цена (Владиминова, 1992; Владиминова, 1985; Владиминова, Спасов, Стефанов, 1998; Терзиев, 2013).

Деиндустриализацията в България има редица специфики в отличие от западните икономики. Тя бе предопределена не толкова от естествения ход на икономическото развитие, колкото от започналите политически промени и политиката на реформи за преход към пазарна икономика. Така процесите на деиндустриализация трябваше да решат както икономически, така и политически задачи: икономиката да стане ефективна и конкурентоспособна, но заедно с това и заради това да промени своята собственост, мащаби и характеристики. Реформите започнаха със смяна на собствеността, ограничаване на монополното положение и екологичното замърсяване, ликвидиране и ограничаване на неефективните производства и преминаха към изграждане на функционираща пазарна икономика, съответстваща на стандартите и правилата на политиката на ЕС и на изискванията на глоболизиращата се икономика. Тези два по същество преходни периода – към пазарна икономика и към интегриране в ЕС доведоха до радикално реструктуриране на производството и заетостта. За разлика от другите страни от Централна и Източна Европа, осъществяващи аналогични преходи, в България тези процеси имаха висока социална цена и значителни последици за доходите на населението, неговата сигурност и заетост.

2. Измененията на пазара на труда в условията на пандемична криза и влиянието им върху системата на здравеопазването в България

В процеса на сложното пазарно преустройство на българската икономика от края на 80-те години се генерират и активизират специфични конюнктурни фактори. През първия период те потискат растежа, водят до влошаване и дори до отделни деформации в някои основни макроикономически зависимости и пропорции. През този период се осъществи либерализацията на търговията и цените и започнаха мъчителните и продължилите дълго време реформи в аграрния сектор (Владиминова, 1992; Владинова, 1985; Владинова, Спасов & Стефанов, 1998; Терзиев, 2013).

При количественото определяне на зависимостта се откроява изоставащата реакция на безработицата, което намира израз в около три пъти по-слабото изменение в нейната норма в сравнение относителната промяна в брутния продукт. Това се свързва главно с действието на три фактора. Ако се интерпретират по-широко и се актуализират, тези фактори разкриват някои явни и скрити, косвени признаци на безработицата, заетостта и производителността на труда; трудно преодолими разминавания между статистически отчитаните и действителните размери на безработица. Към тези фактори се включват сл. по-важни въздействия:

- В случаите на по-значителен и продължителен спад в производството се ускорява процесът на освобождаване на работници, макар и да е възможно този процес да протича с по-различна интензивност. Равнището на безработица се увеличава с по-бавни темпове (а не с аналогични), защото по различни причини по-малко (а не всички) от общия брой на освободените работници се включват допълнително в групата на безработните.

- Една част от съкратените се ориентират сравнително бързо към самостоятелна дейност, предприемачество (най-често в областта на дребния бизнес), други се отказват от участие в трудова дейност, тоест преминават в групата на икономически неактивните лица.

- Всяко по-чувствително и трайно свиване на производството се отразява върху продължителността, формите и характера на заетостта. Увеличава се броят на заетите лица на непълнен работен ден. Поради факта, че намалява обемът на производството, поради намаляващите приходи и печалби фирмите се стремят към редуциране на разходите, с цел по-бързо да излязат от ситуацията. Много често като резултат от това намалява производителността на труда, а и темповете на нарастване на БВП. Заетостта на непълно работно време може да се разглежда както като форма на гъвкава заетост, на реализиране на свободата на индивидите по отношение продължителността на работното им време, така и като

„междинен“ трудов показател, който се формира на границата между заетостта и безработицата, защото човешките ресурси не се използват пълноценно, работещите получават неритмично, значително по-малко и неудовлетворяващо ги заплащане. Така, макар формално да са заети, част от тях могат да се разглеждат и като скрито безработни. На практика, особено през първия период на прехода, заетостта в много предприятия не съответства на определението за заетост, продължителността на работното време, производителността на труда и получаването на трудово възнаграждение не съответстват на установените стандарти. Заетостта на тези хора е по-ограничена и по-несигурна от нормалната. Това става главно в случаите на влошаване на общия икономически темп на развитие, на производствени ограничения за отделните предприятия (пазари, доставки, кооперирани доставки и др.), в резултат на което се влошават производствените и финансовите резултати и нараства вероятността от по-масови освобождавания от работа (съкращения, уволнения).

Социалната ни система, признаваме или не признаваме, се намира пред сериозно изпитание. Тя, разбира се, е преживявала и далеч по-тежки изпитания, особено в годините на активни политически и икономически трансформации след промяна на обществения и политически строй в края на 90-те години на миналия век. В периода от 1989 г. и след това през следващите години поне още няколко пъти е била в кризисна ситуация. Цикличност в тези деформации на функционирането ѝ не могат да бъдат обосновани, но могат да бъдат обособени групи от фактори, които в една или друга степен влияят върху нея. В по-голямата си степен те са зависели от способността на икономиката да понесе или да не понесе определени натоварвания. Тези натоварвания са се компенсирани в едни случаи от естествен ход на определени събития и процеси, а в други ситуации е използван набор от коригиращи мерки и програми, които да възвърнат жизнеспособността на затихналите икономически процеси.

Поставена в ситуация на бързопроменяща се среда, социалната система в България трудно и мудно реагира на създалата се нова и различна ситуация. Дори притежаваща съвременните механизми за отчитане на съответните изменения, тя поне на този етап не е способна да реагира адекватно и приемливо на създалата се пандемична ситуация от COVID 19.

Това в определена степен е очаквано от експертите в тази област, защото те отлично познават механизма на вземане на такива решения на национално и европейско ниво. Процес, който е относително дълъг и не особено гъвкав, който да отговори на очакванията на обществото.

Комбинацията от въздействия на множество фактори върху действащата ни социална система ще я изправи пред вземането на кризисни и бързи решения. На всички е известно, че вземането на бързи решения е доста рисковано, защото те обективно не са подплатени с точен анализ на

ситуацията и привидно позитивните резултати, които очакваме, понякога имат достатъчно негативни последици.

Флукуациите на пазара на труда вече започнаха и те са привидно прикрити от палиативните мерки на работодателите, с цел да запазят по-дълго време равновесно състояние, което обективно вече не е такова. Дори и неизследвани, процесите се движат с такава бързина и са толкова ясно забележими, че няма как да не открием критичните елементи. В тази връзка могат да се дадат редица примери като затрудненото придвижване на хора и товари, ограничения достъп до голям набор от услуги, включително и гарантираната държавна такава дейност (извършвана дистанционно или полудистанционно) е със забавен темп, което не само затруднява, но дори възпрепятства нормалното развитие на икономическите процеси. Това е само бегъл щрих на вече създалата се ситуация и анализването ѝ в конкретика и дълбочина би дало много по-ясна и по-точна картина и тя със сигурност ще е в достатъчно критична фаза.

За съжаление в кризисни или извънредни ситуации подобни анализи са ограничени от времето, но именно те биха способствали вземането на обосновани и верни решения (Фигура 1-5).

Прието е, политиките, с които интервенираме на пазара на труда, да разглеждаме като пасивни и активни. В първата група съществува точен регламент, който под една или друга форма се прилага в последните повече от 30 години. През този период само се е променял механизмът на определянето на паричното обезщетение при оставане без работа или пък са насочвани по-голямо количество парични потоци (пак под формата на парично обезщетение) към една или друга целева група. В периода след 1989 г. например се приемаше, че завършващите млади хора трябва да бъдат подпомогнати и стимулирани с парично обезщетение за определен период (до 6 месеца) за намиране на подходящо работно място. В последващия период този механизъм бе премахнат и се търсеха варианти за стимули по друг механизъм.

В периодите на драстично увеличаване равнището на безработица или при масовите съкращения на големи групи от хора и за „потушаване“ на социалното недоволство обезщетенията се получаваха накуп за целия период, като се очакваше, че това ще спомогне за формирането на малък семеен бизнес. При тежките условия това на практика не се случи и очакваното въздействие на първичните местни пазари на труда или беше съвсем временно, или въобще не се реализира. Този механизъм в настоящата ситуация е практически неприложим или ако се търси подобен вариант, то трябва да се разработи такъв, който да удовлетвори в началния етап от кризисния период онези групи от хора, които не биха могли да се справят без такъв вид обезщетение (помощ за оцеляване).

При сегашната ситуация този механизъм на пасивна подкрепа би могъл да се усъвършенства или частично да се промени, но резултатът от

тези действия няма да бъде очакваният или въобще няма да отговори на създалата се или създаващата се тежка социална ситуация.

По-интересни са въздействията, които бихме очаквали от промяна в активните социални политики. В общия смисъл на понятието се очаква, те да бъдат достатъчно гъвкави и да отговорят на очаквания, критични ситуации или настъпващи негативни процеси.

Извършването на по-детайлен анализ не е обект на настоящата разработка, но е ясно, че ще бъдат засегнати почти всички сектори на икономиката – пряко или косвено. Сегашният инструментариум на тази т.н. активна политика преди всичко разчита на програмния подход, като използва възможността за набор от проекти. Тази конкурентност създаваше очаквания и нагласи през различните програмни периоди, проектите да стават все по-добри и по-успешни, а резултатът – все по въздействащ на съответната група от ползватели. Задаваме си въпроса – дали това е възможно в сегашната ситуация и дали имаме достатъчно време да реализираме подобен механизъм.

Програмите за временна заетост (които с доста по-голяма значимост, прилагани в по-малките общини, даваха възможност, много хора да бъдат заети в общественополезни дейности и да получават доходи. Това осигуряваше спокойствие на местните власти, че онези, които продължително са извън пазара на труда, ще имат определена заетост. Друг е въпросът, доколко полезността от тази дейност бе достатъчно обоснована.

Все още на пазара на труда не са регистрирани процеси на масово освобождаване на работна сила, а по-скоро се използват възможностите на трудовото законодателство за колективно излизане в платен отпуск или определяне на ситуацията като производствен престой. Това всъщност би сработило отлично, ако е ясно, че критичната ситуация ще приключи в обозримо кратък период. Дори и да предположим, че в следващите три месеца пандемичната ситуация ще бъде овладяна, но ще следва възстановителен период, който няма да бъде по-малък от няколко месеца, а за някои от икономическите субекти и доста по-дълъг.

Задържането на относително добра ситуация на пазара на труда в България е възможно за съвсем кратък период и доколкото тези процеси вече текат с пълна сила, може да се очаква, че високо проблемна и критична ситуация ще настъпи след месец или два най-много.

Безспорно, че животът и здравето на хората е от първостепенна важност, но също така е безспорно, че тези хора трябва да продължат да живеят в определен социален комфорт. И двете обстоятелства настъпват със или без това, дали ние ги предвиждаме и дали сме подготвени за тях. И ако в момента имаме сериозни проблеми с ограничаване на обхвата за разпространение на едно заболяване, като се опитваме да предпазим здравната ни система от срутване, то не бива да забравяме, че и тази система е част от функциониращата социална система и протичащите

социални процеси. Много бързо трябва да помислим за всички останали елементи на социалната ни система. За специалистите, пък и за всички останали е ясно, че тези елементи не могат да функционират сами за себе си. Очевидно вземаме кризисни решения и мерки само в една посока – здравната система. Останалите елементи от тази система сме оставили да работят по обичайния начин и ритъм. Дори с отложено действие процесите ще настъпят и при останалите елементи на системата, а те не са по-малко уязвими, а в някои случаи дори и в по-голяма степен.

От плоскостта на въздействие на динамичните процеси, които съпътстват пазара на труда в тази извънредна ситуация, той все по-силно оказва пряко въздействие на функционирането на здравната система. От една страна, увеличеният брой на безработни лица попаднали на пазара на труда, се осигурява от държавния бюджет, като получават и съответните предвидени за това обезщетения от Кодекса за социално осигуряване, а от друга страна, здравната система е принудена да поеме и тези, които не са осигурени за този здравен риск.

Анализирането на тези процеси е доста тежка задача, като се има предвид, че те не са предвидими, а и статистическата информация към този момент е непълна и обхваща единствено и само първото полугодие на настоящата година.

Едва след събирането и анализирането на достатъчна по обем и качество статистическа информация ще може относително точно да се оцени въздействието върху здравната система.

Заключение

В последните години много изследвания се правиха върху процесите на социална адаптация, които протичат доста трудно и не винаги успешно. Такъв опит и не особено добър имаме в България при процеса на намаляване на състава на Българската армия и последвалите уволнения на висококвалифицирани специалисти и то десетки хиляди, които така и не успяха да се реализират успешно на първичния пазар на труда. След един процес на социална изолация, който може би ще продължи още месец, два или може и повече, то не малък процент от хора ще имат нужда от адаптивен процес и от специализирана помощ, който може да се окаже съпътстван и отдруги критични ситуации и негативни последици.

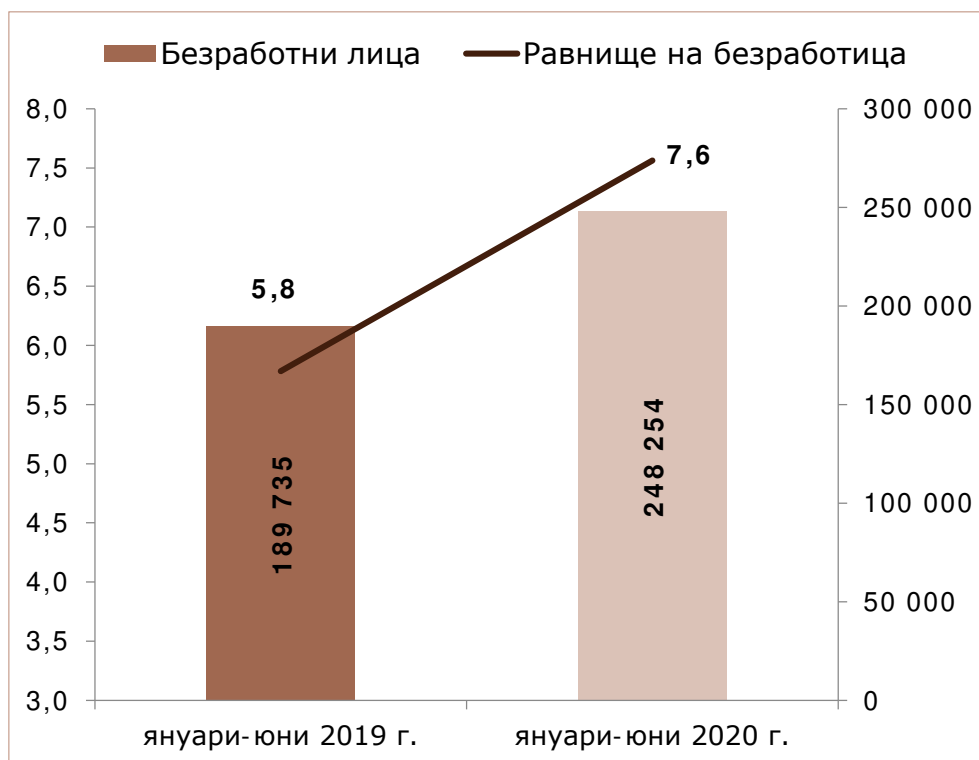
Това е само загатване за целия комплекс от проблеми, които ще съпътстват вече настъпилия качествено нов и различен социален процес, който изисква много точни и премерени действия и експертизата на голям набор от специалисти, които трябва да разработят кризисен план за действие в тази посока, като очевидно разработените в настоящия момент не сработват или са само частично приложими.

Използвани източници

- Белева, И. и др. (1996). Пазарът на труда в България. С., Горекс прес, 1996.
- Велев, Ст. (1993). Стратегии и политики на пазара на труда в западноевропейските страни. сп. "Проблеми на труда", 9/1993.
- Владиминова, К. (1992). Заетост, безработица и икономическо развитие. С., 1992.
- Владиминова, К. (1985). На пазара на труда в България. Безработицата и алтернативите за трудовата заетост. С., 1985.
- Владиминова, К., Спасов, К., Стефанов, Н. (1998). Управление на човешките ресурси. Организационно развитие, Първа част. С., 1998.
- Димова, Д. (1997). Социална политика. Университетско издателство "Стопанство", С., 1997.
- Дулевски, Л. (1992). Заетост и пазар на труда. С., 1992.
- Кусев, Ив. (1998). Основи на социалната работа. Кабри, С., 1998.
- Канев, Д. (1993). Икономика на труда. В., 1993.
- Терзиев, В. (2013). Въздействие на политиките на пазара на труда за осигуряване на заетост. Университетски издателски център при РУ „А.Кънчев“ Издателство Дема-прес – Русе, 2013, ISBN: 978-954-92964-2-6.
- Франц, В. (1996). Пазарът на труда. С., 1996.
- Шопов, Д. и др. (1999). Икономика на труда. С., 1997, 1999.
- Terziev, V. (2020). The national employment plan in Bulgaria - policies, priorities and necessary changes due to COVID-19. // Economic Archive, Dimitar A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, 2020, (3), pp. 41-54, ISSN 0323-9004.
- Terziev, V. (2020a). COVID-19 and the National employment plan in Bulgaria – analysis and opportunities for change. // Economic Archive, Dimitar A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, 2020, (3), pp. 55-70, ISSN 0323-9004.
- Terziev, V. (2020b). The Bulgarian labor market in a period of extraordinary crisis from the COVID-19 pandemic. // 18th RSEP International Economics, Finance & Business Conference – Virtual/Online 26-27 August 2020, Kadir Has University, Istanbul, Turkey, pp.111-115, ISBN: 978-605-06961-5-8/September 202.
- Terziev, V. (2020c). The change in our new social development. // 27th International scientific conference – Knowledge for sustainability (Struga, N. Macedonia), Knowledge – International Journal Vol. 41.1, Institute of Knowledge Management, Skopje, N. Macedonia, 41, 2020, 1, pp. 77-80, ISSN 1857-923X (for e-version), ISSN 2545 – 4439 (for printed version).

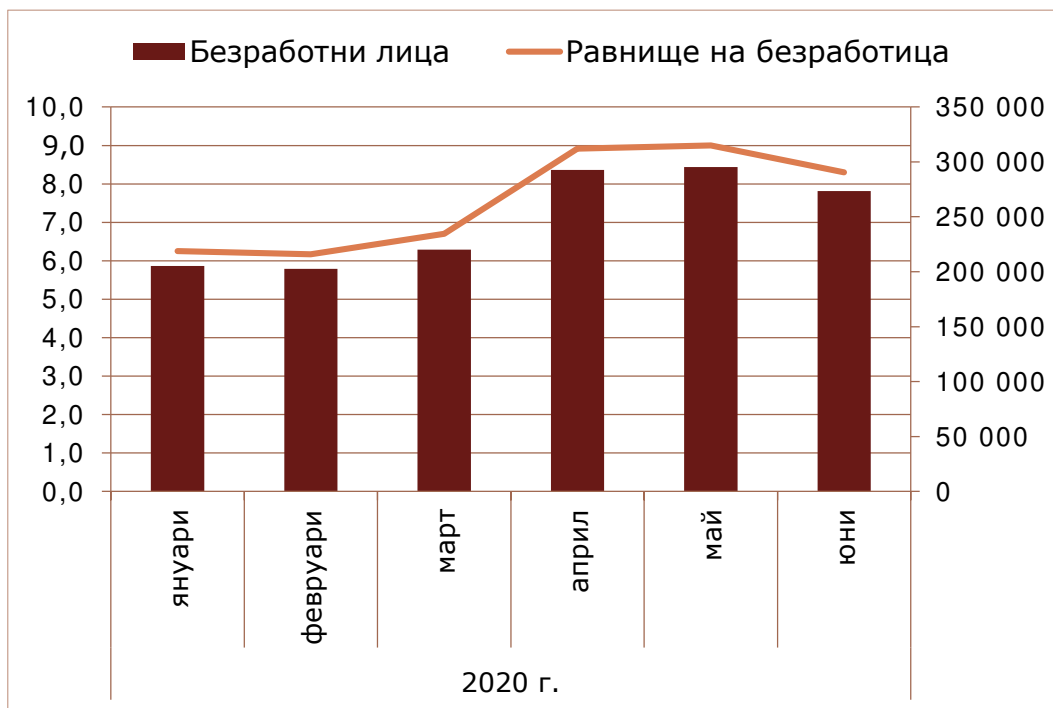
- Terziev, V. (2020d). Bulgarian universities and the crisis situation created by COVID-19. // 59th International Scientific Conference on Economic and Social Development, Economic and Social Development (Book of Proceedings), Cakovec, Croatia, 2020, pp.113-117, ISSN 1849-7535.
- Terziev, V. (2015). Analyses of Labor Market Development in the Republic of Bulgaria and the influence of the transition period, ЦРНС, Новосибирск, Россия, 30.04.2015.
- Terziev, V. (2020e). Labour market policies in Bulgaria during periods of crisis. // 54th International Scientific Conference on Economic and Social Development, Novosibirsk, 21-22 May 2020, Economic and Social Development (Book of Abstracts), pp. 16-17, ISSN 1849-7543.
- Terziev, V. (2020f). Change in the employment action plans during crisis. // 54th International Scientific Conference on Economic and Social Development, Novosibirsk, 21-22 May 2020, Economic and Social Development (Book of Proceedings), pp. 366-376, ISSN 1849-7535.
- Terziev, V. (2017). Политики и инструменти за социално развитие, Innovations and Sustainability Academy, 2017, ISBN 978-619-7246-14-8, 318 стр.
<https://www.nsi.bg/> (11/2020g).
<https://www.az.government.bg/> (11/2020h).

Приложения:

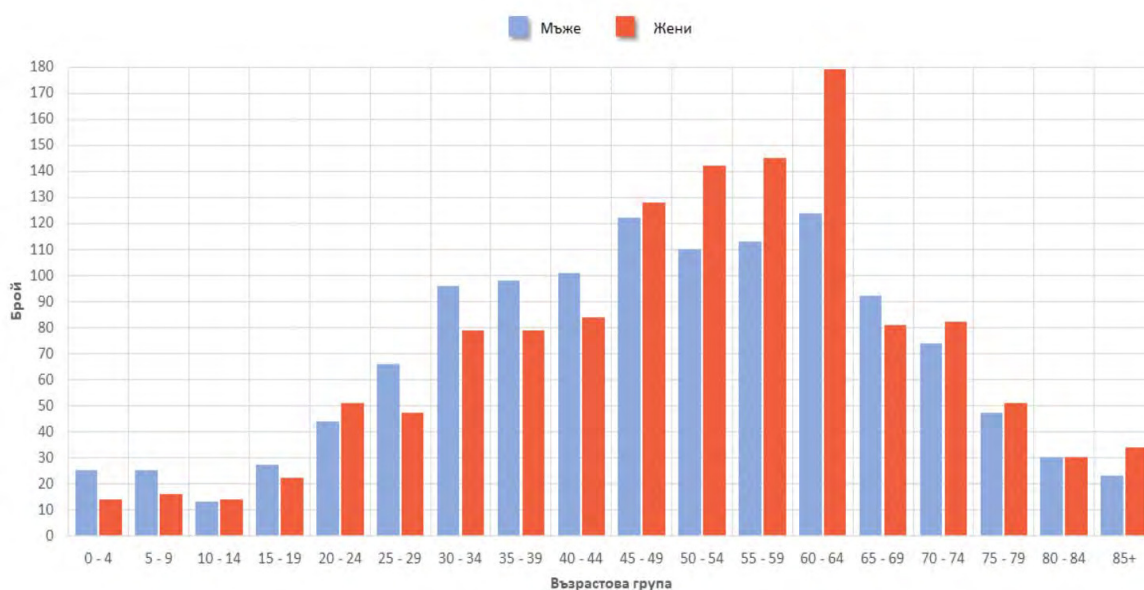
Източник: Министерство на труда и социалната политика – Агенция по заетостта, София

Фигура 1. Брой регистрирани безработни и равнище на безработица

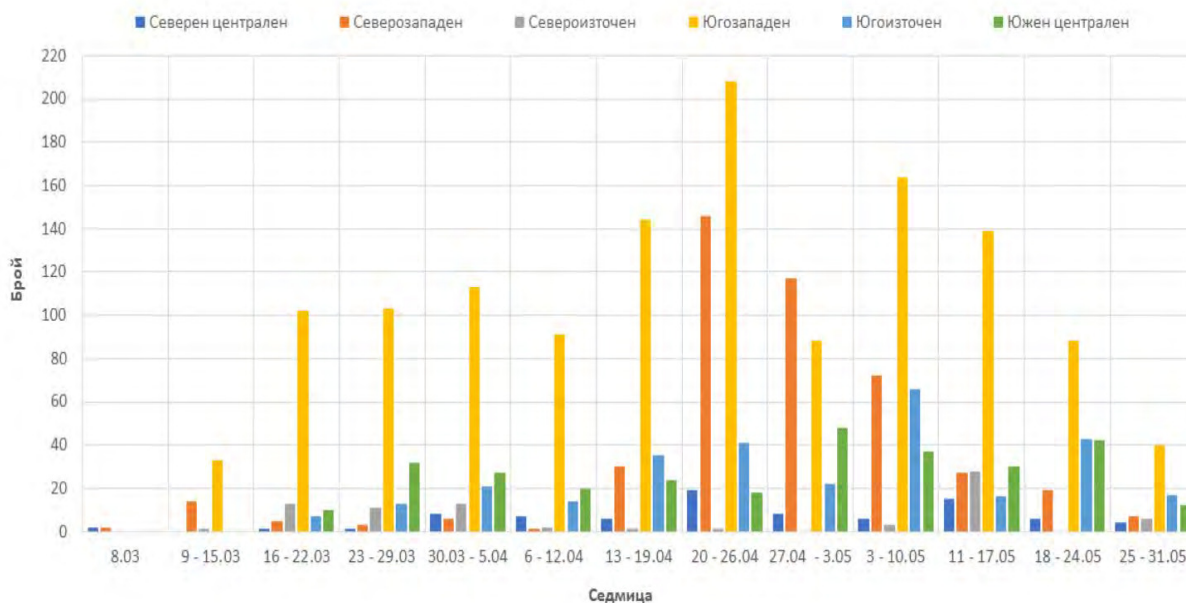
Източник: Министерство на труда и социалната политика – Агенция по заетостта, София

Фигура 2. Брой регистрирани безработни в края на деня за периода 01/01/2020г. - 30/06/2020г.

Източник: Национален статистически институт, София

Фигура 3. Потвърдени случаи на заразени с COVID 19 по пол и възраст през периода 8 март – 31 май 2020 година

Източник: Национален статистически институт, София

Фигура 4. Потвърдени случаи на заразени с COVID 19 по седмици и статистически райони през периода 8 март – 31 май 2020 година

Източник: Национален статистически институт, София

Фигура 5. Потвърдени случаи на заразени с COVID 19 по седмици през периода 8 март – 31 май 2020 година

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ

Том XIII, 2020

Книга 16

Том XIII, 2020 г.
Книга 16

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Стефан Симеонов – главен редактор
Доц. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Красимира Славева – организационен секретар
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Петранка Мидова

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Янислава Александрова – технически секретар

ISSN 1313-6542

СЪДЪРЖАНИЕ

Студии

Владимир Христов Сиркаров

ЕВОЛЮЦИЯ НА ПАРИЧНИТЕ СИСТЕМИ И ИЗОСТАВЯНЕТО
НА ЗЛАТНИЯ СТАНДАРТ КАТО ФАКТОР ЗА ФИНАНСОВИТЕ КРИЗИ 5

Юлиян Сашков Бенов

СРАВНИТЕЛНА КОНСОЛИДАЦИОННА АТРАКТИВНОСТ
НА БАНКОВИЯ СЕКТОР НА СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ 25

Беатрис Венциславова Любенова

МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА РИСКА ПРИ ИЗВЪРШВАНЕ
НА СТРЕС ТЕСТОВЕ В БАНКОВИЯ СЕКТОР 54

Светла Михайлова Боянова

ПРОБЛЕМИ НА ВЪТРЕШНИЯ БАНКОВ КОНТРОЛ В БЪЛГАРИЯ 75

Ралица Емилова Христова – Маринова

ИЗСЛЕДВАНЕ ПРАКТИКИТЕ ЗА ФИНАНСОВО УПРАВЛЕНИЕ
НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ КАТО ФАКТОР ЗА ИЗГРАЖДАНЕ
НА МЕЖДУНАРОДНА БИЗНЕС МРЕЖА (ПО ПРИМЕРА
НА БЪЛГАРСКИ ФИЛИАЛИ В РУМЪНИЯ) 98

Николай Валериев Илиев

НАСОКИ ЗА ВЪВЕЖДАНЕ НА БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА
ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ“
НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ 124

Жанета Емилова Ангелова

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА ПРИ ОПРЕДЕЛЯНЕ РАЗМЕРИТЕ
НА ОСИГУРИТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ ПРИ СТАРОСТ 145

Dimitar Georgiev Trichkov

CUSTOMER DEMOGRAPHIC SEGMENTATION BASED
ON TELECOM BEHAVIORAL DATA 167

Мариана Монева Дауо

МАКРОПРУДЕНЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА И МЕРКИТЕ, ИЗПОЛЗВАНИ
ОТ ДЪРЖАВИТЕ – ЧЛЕНКИ НА ЕС ЗА ПОДПОМАГАНЕ
НА ИКОНОМИКИТЕ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19 187

Димитрина Любенова Проданова

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ
НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПОДХОДА “ЛИДЕР“ 211

Магдалена Славе Андоновска

ТРАДИЦИОННИ И ОНЛАЙН МЕДИИ И ОТНОШЕНИЕ
НА АУДИТОРИЯТА КЪМ ТЯХ 235

Статии

- Юлиан Христов Войнов**
ЕФЕКТИ ОТ ЗАМЯНАТА НА ПРОПОРЦИОНАЛНО
С ПРОГРЕСИВНО ДАНЪЧНО ОБЛАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ 255
- Димитър Пламенов Попов**
ТЕХНОЛОГИЧНИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОПТИМИЗАЦИИ
НА ВЪТРЕШНИЯ ПАЗАР НА ДЪРЖАВНИ ДЪЛГОВИ ИНСТРУМЕНТИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 267
- Рая Бисерова Драгоева**
КРИЗИТЕ В БАНКОВИЯ СЕКТОР – СЪЩНОСТ,
ФАКТОРИ И ЕМПИРИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ 281
- Русалин Антонов Русалинов**
ФИНАНСОВА СИГУРНОСТ: ФИРМЕНИ И БАНКОВИ ПРОЦЕДУРИ
И ПРАКТИКИ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ СРЕЩУ „ПРАНЕТО“ НА ПАРИ 301
- Марина Иванова Милинова**
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ФИНАНСИРАНЕТО НА ФИНТЕХ
КОМПАНИИТЕ ЧРЕЗ АЛТЕРНАТИВНИ СПОСОБИ 313
- Кармен Димитров Вранчев**
ВЛИЯНИЕ И ЕФЕКТИ ОТ ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ
ИНВЕСТИЦИИ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ 328
- Вахан Ахаси Бохосян**
ПРЕЗАСТРАХОВАНЕТО КАТО СТРАТЕГИЧЕСКИ
УПРАВЛЕНСКИ КАПИТАЛОВ МЕТОД 343
- Румяна Цветанова Витнъова**
ПОДОБРЯВАНЕ НА БИЗНЕС СРЕДАТА В СТРАНИТЕ
ОТ ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЧРЕЗ ИНТЕРВЕНЦИИ
ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ 355
- Муса Мустафа Сръкъов**
ФИНАНСОВО СТИМУЛИРАНЕ ЗА ИНОВАТИВНИ
ПОСТИЖЕНИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ 371
- Симеон Венциславов Симеонов**
ВЛИЯНИЕ НА ФАКТОРИТЕ НА МИКРО- И МАКРОСРЕДАТА
ВЪРХУ КУЛИНАРНИЯ ТУРИЗЪМ 381
- Гент Арбнор Беголи**
УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ В РАЗВИТИЕТО
НА КУЛТУРНИТЕ ИНСТИТУЦИИ 399

Боряна Великова Симеонова ВЪПРОСИ НА СИНТЕТИЧНОТО И АНАЛИТИЧНОТО ОТЧИТАНЕ И ДОКУМЕНТИРАНЕТО НА ТЕКУЩИТЕ МАТЕРИАЛНИ АКТИВИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА С ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ	412
Станислав Иванов Шишманов ПРИХОДИТЕ И РАЗХОДИТЕ НА ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ КАТО ОБЕКТ НА ОТЧИТАНЕ В БНБ И ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ	426
Иванка Стефанова Янкова КОНЦЕПЦИЯТА ЗА СОЦИАЛНАТА УСТОЙЧИВОСТ В КОНТЕКСТА НА СТАТИСТИЧЕСКОТО ИЗСЛЕДВАНЕ	441
Ана Борисова Иванова ФИНАНСИРАНЕ НА СИСТЕМАТА НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ В Р БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ, ТЕНДЕНЦИИ, ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОПТИМИЗИРАНЕ	455
Биляна Диянова Дамянова ЛИЗИНГОВИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ	476
Айтен Байрям Сабри ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ	488
Борислав Бойчев Боев АЛТЕРНАТИВНО ИЗПОЛЗВАНЕ НА ПЛОЩАДКА „БЕЛЕНЕ“ ЧРЕЗ ИЗГРАЖДАНЕ НА МАЛКИ МОДУЛНИ РЕАКТОРИ	498
Елена Димитрова Ташкова ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ – ТЕОРЕТИЧНИ ПОСТАНОВКИ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ В АГРАРНИЯ СЕКТОР	513
Росен Костадинов Коцев ИЗПЪЛНЕНИЕ И ЕФЕКТИ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ (2014 – 2020)	523
Иво Цветанов Балеvски ВЛИЯНИЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС В ОБЛАСТ ГАБРОВО ЗА ПЕРИОДА 2007 – 2013 ГОДИНА	535
Ивелина Маркова Йорданова КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯТ ТУРИЗЪМ В ДЕСТИНАЦИЯ ВЕЛИКО ТЪРНОВО В КОНТЕКСТА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ	547
Иван Стефанов Иванов ИЗМЕНЕНИЯТА НА ПАЗАРА НА ТРУДА В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЧНА КРИЗА И ВЛИЯНИЕТО ИМ ВЪРХУ СИСТЕМАТА НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО В БЪЛГАРИЯ	563

Emre Zafer Güney WORKFORCE EFFICIENCY INCREASE FOR THE ONLINE SALES IN-STORE PICKING OPERATION	575
Александра Георгиева Ангелова ЕВРОПЕЙСКАТА ТЪРГОВСКА ПОЛИТИКА В ПОДКРЕПА НА РАЗВИВАЩИТЕ СЕ ИКОНОМИКИ	587
Пенчо Малинов Малинов КОНЦЕПТУАЛНО ЗНАЧЕНИЕ НА ИНОВАЦИЯТА И СПЕЦИФИКА НА ИНОВАЦИОННИТЕ СТРАТЕГИИ	599
Емил Христов Александров ФИНАНСОВИЯТ КОНТРОЛИНГ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА	615
Боян Димитров Вранчев УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТНИ ЕКИПИ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	624

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XIII – 2020, книга 16

Даден за печат на 31.08.2021 г., излязъл от печат 09.09.2021 г.
Поръчка № 18780; формат 16/70/100; тираж 65

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А